

ISSN 0354-6543

**ЗБОРНИК ■
РАДОВА 2022
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
У ПРИШТИНИ**

ISSN 0354-6543

ЗБОРНИК РАДОВА
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
У ПРИШТИНИ

Косовска Митровица, 2022. г.

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
Зборник радова

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**ЗБОРНИК РАДОВА
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
У ПРИШТИНИ**

Косовска Митровица, 2022.

ЗБОРНИК РАДОВА ПРАВНОГ
ФАКУЛТЕТА У ПРИШТИНИ

Издавач

Правни факултет Универзитета у Приштини
Лоле Рибара 29, 38220 Косовска Митровица
+381.28.425.336, www.pra.pr.ac.rs

За издавача

Проф. др Слободанка Перић, деканица

Главни и одговорни уредник

Проф. др Драган Благић, ванредни професор

Заменик главног и одговорног уредника

Доц. др Невена Миленковић

Секретар Уређивачког одбора

Асс. Милица Миџовић

Издавачки савет

Prof. dr Gabor Hamza,
Eötvös Loránd University, Full Member of the Hungarian Academy of
Sciences, Budapest, Hungary;
Проф. др Барбара Новак,
редовни професор Универзитет у Љубљани, Правни факултет, Љубљана,
Словенија;
Dr Valerio Massimo Minale,
Assistant Professor, Università degli Studi di Napoli Federico II,
Napoli, Italy;
Проф. др Горан Марковић,
редовни професор,
Универзитет у Источном Сарајеву, Правни факултет, Пале, Република
Српска, Босна и Херцеговина

Уредништво
Међународни научни одбор

Prof. dr Victoria Serzhanova,
Habilitation Doctor of Juridical Sciences, Institute of Legal Sciences, Collegium
of Social Sciences, Rzeszow University, Poland;

Проф. др Тина Пржеска,
редовни професор Правни факултет "Јустинијан Први", Универзитет "Св.
Кирил и Методије", Скопље, Северна Македонија

Dr Miklos Tihanyi,
Senior Lecturer, University of Public Service, Faculty of Law Enforcement,
Budapest, Hungary;

Prof. dr Maria Genrikhovna Reshnyak,
University of the MFA of Russia, Faculty of International Law Moscow State
University for International Relations (MGIMO);

Prof. dr Ante Novokmet,
Associate Professor, University „J. J. Strossmayer“ Osijek, Faculty of Law

Чланови Уредништва из Републике Србије

Проф. др Борис Беговић,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду;

Проф. др Слободан Орловић,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду;

Проф. др Дарко Симовић,
редовни професор Криминалистичко-полицијског Универзитета,

Проф. др Предраг Димитријевић,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Нишу;

Проф. др Љубомир Митровић,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици;

Проф. др Олга Јовић-Прлаиновић,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици;

Проф. др Слободанка Перић,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици;

Проф. др Љубинка Ковачевић,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду;

Проф. др Андреја Катанчевић,
ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду;

Проф. др Дарко Димовски,
ванредни професор Правног факултета Универзитета у Нишу;

Др Милица Колаковић-Бојовић,
виши научни сарадник, Институт за криминолошка и социолошка
истраживања у Београду;
Проф. др Дејан Мирковић,
ванредни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици;
Проф. др Јелена Беловић,
ванредни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици;
Проф. др Огњен Вујовић,
ванредни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици;
Проф. др Здравко Грујић,
ванредни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици;
Проф. др Бојан Бојанић,
ванредни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици;
Проф. др Саша Атанасов,
ванредни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици;
Доц. др Душко Челић,
доцент Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим
седиштем у Косовској Митровици;
Доц. др Срђан Радуловић,
доцент Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим
седиштем у Косовској Митровици;

Дизајн корица
Димитрије Милић

Штампа
Кварк, Краљево

Тираж
50

ISSN
0354-6543

САДРЖАЈ

1. Академик др Миодраг СИМОВИЋ, др Владимир СИМОВИЋ
ОДУЗИМАЊЕ ИМОВИНСКЕ КОРИСТИ СТЕЧЕНЕ
ИЗВРШЕЊЕМ КРИВИЧНОГ ДЕЛА У БиХ: МЕЂУНАРОДНИ
СТАНДАРДИ И ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА
ПРАВА И УСТАВНОГ СУДА БиХ 11
2. Др Данијела СПАСИЋ
МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ
И ЊИХОВА ПРИМЕНА У РЕПУБЛИЦИ
СРБИЈИ – ИСТАНБУЛСКА КОНВЕНЦИЈА 31
3. Др Урош СТАНКОВИЋ
КРИВИЧНОПРАВНА ТЕРМИНОЛОГИЈА У ДРЖАВИ
ПРВОГ СРПСКОГ УСТАНКА 45
4. Др Драган БАТАВЕЉИЋ, др Ратомир АНТОНОВИЋ, Драган
ИЛИОСКИ ПОЛИТИЧКА КОРУПЦИЈА КАО БИТАН
ФАКТОР КРШЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА 65
5. Др Здравко ГРУЈИЋ
НОРМАТИВНО РЕГУЛИСАЊЕ ПРАВА ЖРТАВА
КРИВИЧНИХ ДЕЛА 83
6. Др Бојан БОЈАНИЋ
ФЕДЕРАЛИЗАМ – ПОЈАМ И ПОРЕКЛО 101
7. Др Душко ЧЕЛИЋ
ПОСТКОНФЛИКТНА РЕСТИТУЦИЈА СТВАРНИХ
ПРАВА НА СТАМБЕНИМ НЕПОКРЕТНОСТИМА
У РЕГИОНУ – СЛУЧАЈ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ 115

8. Милица МИЦОВИЋ ПОВРЕДА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	135
9. Страхиња ОБРЕНОВИЋ ЗАШТИТА ЕНЕРГЕТСКИ УГРОЖЕНИХ ПОТРОШАЧА КРОЗ УВОЂЕЊЕ КАТЕГОРИЈЕ ЕНЕРГЕТСКОГ СИРОМАШТВА	149
10. Бранко ШАПОЊИЋ СРПСКО-БУГАРСКИ ОДНОСИ НЕПОСРЕДНО ПРЕД ИЗБИЈАЊЕ ДРУГОГ БАЛКАНСКОГ РАТА	171
11. Вукашин СТАНОЈЛОВИЋ НАСТАНАК АСТІО FUNERARIA	181
12. Анђела НИЋИФОРОВИЋ ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ ИЗМЕЂУ БИРАЧА И ЊИХОВИХ ПРЕДСТАВНИКА	195
13. Даница КАБАШИЋ ЛИЧНИ КАРАКТЕР УГОВОРА О ДОЖИВОТНОМ ОСИГУРАЊУ	209
14. Александра ТОРОМАН СТАТУС И ПРАВА ДЕЦЕ У ОРУЖАНИМ СУКОБИМА	221
15. Упутство ауторима	241
16. Списак рецензената	245

прегледни рад
достављен: 30. 03. 2022.
прихваћен за објављивање: 30. 08. 2022.
УДК 343.85:343.54/.55(497.11)
341.24:343.54/.55
343.211.6(497.11)

Др Данијела СПАСИЋ*

МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ И ЊИХОВА ПРИМЕНА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ: ИСТАНБУЛСКА КОНВЕНЦИЈА

Апстракт

Општа распрострањеност насиља у породици чини га глобалном појавом; стога, реч је о феномену који захтева свеобухватан приступ не само на локалном, већ и на националном и међународном нивоу. У последњих пар деценија насиље у породици постало је предмет о којем се све више дискутује у међународној заједници. Чак и Уједињене нације, највећа и најутицајнија светска организација, све чешће овај проблем стављају у фокус своје пажње, разматрајући га и установљујући обавезе и препоруке које треба да поштују државе чланице. Управо зато, и овај рад се бави анализом међународних стандарда о насиљу у породици са посебним акцентом на Истанбулску конвенцију која је, као први регионални документ у овој области утицала на редефинисање националног законодавног оквира у Републици Србији и допринела усвајању првог закона који се бави искључиво проактивним одговором државе на проблем насиља над женама у породици и партнерским односима.

Кључне речи: насиље у породици, међународни стандарди, Истанбулска конвенција, Закон о спречавању насиља у породици.

1. УВОД

Суштина концепције људских права је у њиховој универзалности и недељивости. Универзалност подразумева људска права за све и иста права за сва људска бића, без обзира на њихову полну, националну, верску, расну и било коју другу припадност. Међутим, претерана општост концепта људских

* Ванредни професор, Криминалистичко-полицијски Универзитет у Београду, Департаман криминалистике, danijela.spasic@kpu.edu.rs.

права често води ка њиховој друштвеној невидљивости, а посредно и до кршења женских људских права. Истовремено, у унутрашњим границама, локално законодавство дискриминише или умањује њихова права у односу на мушкарце, или се то дешава приликом примене самих закона.

У данашње време, заштита људских права, посебно заштита од насиља, постала је велика тема како на глобалном, тако и на националном нивоу. Готово сва питања о којима се дискутује на разним форумима, у вези су са основним људским правима и слободама. Дискусија о људским правима и слободама је нарочито присутна у формулисању и имплементацији политика усмерених на борбу против насиља и елиминисање различитих облика дискриминације. Постоји један облик насиља који је најраширенији, који се догађа у свим друштвима, али још увек није довољно видљив и адекватна заштита од стране државе изостаје. То је мушко насиље над женама, насиље које се догађа у приватној сфери – у домовима и интимним везама, далеко од очију јавности.

Услед своје распрострањености, насиље над женама је водећи проблем у домену људских права. Агресија у сфери приватног само је један облик насиља који жене трпе, али се она дешава у свим земљама и унутар свих друштвених класа. Насиље над женама и девојчицама утиче на животе милиона жена и девојака и омета напредак ка свеобухватној сигурности за све. Насиље не само да утиче на личну безбедност и безбедност жена уопште, већ их такође спречава да учествују у друштву или користе вештине и знање у пуном потенцијалу. Насиље над женама представља кршење права и основних слобода жена и манифестацију историјски неједнаких односа моћи између мушкараца и жена.¹

У недостатку студија о жртвама, тешко је проценити стварне размере насиља у породици у Србији. Међутим, на основу података из постојећих евиденција државних институција, а нарочито на темељу спроведених истраживања, може се закључити да је проблем насиља у породици у Србији прилично заступљен, као и да кривично дело насиља у породици остварује знатно учешће у структури насилничких деликата.² Истраживања у Србији показују да је свака друга жена доживела неки облик насиља од члана породице или партнера.³ Такође, подаци из истраживања показују и да је:

¹ Декларација о елиминисању насиља над женама, 1993, доступно на: <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/ljudska%20prava/2017/ravnopravnost%20spolova/Deklaracija%20o%20uklanjanju%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama.pdf>, 22.3.2022.

² OSCE (2019). *Well-being and safety of women: Serbia- Results report*. https://www.osce.org/files/f/documents/e/4/419750_1.pdf, 22.3.2022.

³ М. Бабовић, К. Гинић, О. Вуковић, *Матрирање породичног насиља према женама у Централној Србији*. Пројекат Борба против сексуалног и родно заснованог насиља,

- свака друга жена жртва психичког насиља;
- свака трећа жена жртва физичког насиља;
- 52% жена свакодневно изложена насиљу.⁴

Управо због тога, ово истраживање има за циљ да сагледа и анализира међународне стандарде који регулишу однос држава и релевантних друштвених институција према насиљу у породици и њихову примену у Републици Србији, са посебним акцентом на одредбе Истанбулске конвенције које редифинишу приступ међународне заједнице и појединачних држава спречавању и сузбијању овог друштвеног феномена.

2. МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ О НАСИЉУ У ПОРОДИЦИ

„Феномен насиља у породици омогућен је управо дискриминацијом и недостатком друштвене одговорности за насиље над онима који немају моћ нити могућност да му се одупру. Дискриминација формира и одржава привилегије оних који имају приступ ресурсима и дозвољава, чак и оснажује употребу силе ради очувања привилегија. Када се насиље догоди према онима који немају моћ у нашој култури, друштво га прихвата и уствари подстиче, јер заједница не вреднује жене, децу, старе особе, припаднике других раса, хомосексуалце и друге. Користиће силе ради остваривања контроле постиже ефекат. Насилници се и ослањају на чињеницу да је друштво већ учинило њихове жртве невидљивим путем дискриминације.“

Приручник за полицију, Минесота, 1993.

Међу стандардима о насиљу у породици које је дефинисала међународна заједница, Конвенција УН о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW) представља најважнији међународни уговор у области права жена. Општа препорука бр. 19 Комитета за елиминисање свих облика дискриминације жена (Комитета CEDAW) из 1992. године налаже предузимање свих неопходних мера ради укидања дискриминације жена и сузбијања насиља над женама, укључујући усвајање посебних прописа о свим облицима насиља над женама, кривичне санкције за починиоце насиља, грађанске правне лекове, превентивне и заштитне мере. Декларација УН о елиминисању насиља над женама (1993) конкретизује акције које држава треба да предузме ради укидања насиља у породици, а које подразумевају

Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике, Београд, 2010. Доступно на:

<http://www.secons.net/admin/app/webroot/files/publications/violencebook.pdf>, 25.3.2022.

⁴ З. Мршевић, *Насиље и ми – ка друштву без насиља*, Институт друштвених наука Београд, 2014.

одговарајуће кривично законодавство, доношење националних акционих планова, обезбеђивање услуга и ресурса за жене жртве насиља, обуку и сензибилизацију јавних службеника у погледу равноправности полова, као и обезбеђивање ресурса из буџета с циљем борбе против насиља над женама. Резолуција Комисије УН за људска права 2003/45 посвећена елиминисању насиља над женама истиче да владе имају „афирмативну обавезу да унапређују и штите људска права жена и девојчица и да морају с дужном приљежношћу спречавати, истраживати и кажњавати све акте насиља над женама и девојчицама”. Конвенција УН о правима детета (1989) истиче да су државе обавезне да предузимају „све одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мере ради заштите детета од свих облика физичког и менталног насиља”. Конвенција УН о правима особа са инвалидитетом (2006) у члану 6. истиче да државе потписнице признају да су жене и девојчице са инвалидитетом изложене вишеструкој дискриминацији и да су у том смислу дужне да предузимају мере ради осигуравања пуног и равноправног уживања свих људских права и основних слобода жена и девојчица са инвалидитетом. Пекиншка декларација и Платформа за акцију (1995) у области насиља у породици, као приоритетно питање постављају преиспитивање и ревизију законодавства и предузимање других потребних мера, уз стварање одговарајућих механизма да би се обезбедило да све жене уживају заштиту од насиља у породици, а да насиље треба да се третира као кривично дело кажњиво законом (тач. 124 – 126). У овом документу насиље у породици је дефинисано као „...било који чин насиља базираног на различитости полова који резултира или би могао резултирати у физичкој, сексуалној или психолошкој штети и патњи жена, укључујући претње таквим чином, принудом или самовољним лишавањем слободе, у јавном и приватном животу”. Међу Миленијумским циљевима развоја, усвојеним на Миленијумском самиту УН (2000), трећи миленијумски циљ развоја предвиђа равноправност полова и побољшање положаја жена. Препорука бр. R (90) 2Е Комитета министара Савета Европе представља усмеравајући инструмент о социјалним мерама у вези са насиљем у породици односи се на предузимање општих превентивних мера и посебних мера у области информисања, раног уочавања насиља, пријављивања насиља, пружања помоћи и терапије (услуге СОС телефона, кризних и саветодавних центара), мера у корист деце, мера у корист жена, мера за починиоце насиља, мера у области образовања (нпр. израда превентивних програма за децу у школама). Препорука 1450 (2000) Парламентарне скупштине Савета Европе о насиљу над женама у Европи односи се на стварање европског програма за борбу против насиља над женама с циљем усклађивања законодавстава у државама чланицама и побољшања система заштите жртава насиља. Препорука 1582 (2002) Парламентарне

скупштине Савета Европе о насиљу над женама у породици подстиче државе чланице „да признају да имају обавезу да спречавају, истражују и кажњавају акте насиља у породици и да обезбеђују заштиту жртвама насиља”. Препорука 2002 (5) Комитета министара Савета Европе о заштити жена од насиља подстиче владе држава чланица да израде националне акционе планове за превенцију насиља и заштиту жртава насиља, као и да успоставе државно координационо тело које би било надлежно за спровођење и надгледање, односно процену мера с циљем борбе против свих облика насиља над женама. Предложен је низ конкретних мера које државе треба да предузму, а односе се на подизање свести јавности, организовање обука и усавршавања, истраживање и прикупљање података, средства јавног информисања, локално, регионално и урбано планирање, заштиту жртава насиља и програме за починиоце насиља. Препоручено је и увођење промена (ако је потребно) у области кривичног и грађанског законодавства и вођења судских поступака. Препорука 1681 (2004) Парламентарне скупштине Савета Европе – „Кампања за борбу против породичног насиља над женама у Европи” истиче да: „Акутна природа овог проблема мора приморати државе чланице Савета Европе да сагледају насиље у породици као национални политички приоритет и да се њиме баве у ширем политичком оквиру, уз учешће владе, парламента и цивилног друштва. Државе чланице имају обавезу под међународним правом да делују с дужном приљежношћу ради предузимања ефективних корака за окончање насиља над женама, укључујући насиље у породици и заштиту жртава насиља. Ако не желе да се сматрају одговорним, државе морају предузимати ефикасне мере ради спречавања и кажњавања таквих радњи од стране приватних лица, као и ради заштите жртава насиља” (члан 2). Препорука 1905 (2010) Парламентарне скупштине Савета Европе, усвојена у марту 2010. године, указује на неопходност заштите деце која су сведоци насиља у породици, а ослања се на Резолуцију 1714 (2010) Парламентарне скупштине Савета Европе о деци – сведоцима насиља у породици.

2.1. Истанбулска конвенција

Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (у даљем тексту: Истанбулска конвенција) је отворена за потписивање на конференцији министара чланица Савета Европе, 11. маја 2011. године у Истанбулу. Конвенција има за циљ заштиту жена од свих видова насиља и спречавање, процесуирање и елиминисање насиља над женама и насиља у породици. Конвенцијом се жели дати допринос сузбијању свих облика дискриминације над женама и промовисање суштинске једнакости између жена и мушкараца, укључујући и оснаживање жена. Једна од обавеза

земаља чланица Већа Европе, потписница Конвенције јесте предузимање неопходних законодавних, односно других мера за превенцију свих облика насиља.⁵

Према ранијим анализама⁶, значај Истанбулске конвенције може се резимирати на следећи начин:

- Конвенција представља први и једини регионални – европски правно обавезујући инструмент у области насиља над женама;
 - Захтева стандард „дужне прилежности/“потпуне посвећености“ („due diligence“) у превенцији, заштити, процесуирању и санкционисању аката насиља;
 - Реафирмише родно разумевање феномена насиља над женама на којем почивају многи ранији међународни документи, тј. дефинише насиље над женама као облик дискриминације жена и кршење њихових људских права; има јасну родну димензију која прожима одредбе и успоставља јасне структуралне везе између насиља над женама и родних неједнакости;
 - Интегрише и реafirмише одлуке Европског суда за људска права и Комитета CEDAW;
 - Успоставља јасне стандарде у областима законодавства, превенције, обухватних мера правне и институционалне заштите и подршке жртвама (укључујући успостављање и одржив развој општих и специјализованих услуга жртвама), затим, ефикасног процесуирања и кажњавања починилаца али и програма третмана за њих;
 - Промовише и интегрише моделе добре праксе у заштити жртава из појединих европских земаља (укључујући координисане акције институција и сарадњу са специјализованим женским НВО) и принципе рада са жртвама глобалног/европског женског покрета (нпр. оснаживање, дугорочна подршка);
 - Поставља смернице и стандарде за креирање законодавно-стратешког оквира, као и ефикасну имплементацију на националном нивоу;
 - Изискује знатне промене у законодавном и стратешком оквиру за превенцију и сузбијање насиља над женама у многим земљама – чланицама Савета Европе, укључујући и Србију;
 - Признаје и реafirмише достигнућа невладиног сектора, а женске НВО препоручује као кључне актере у пружању специјализованих услуга и

⁵ Д. Спасић, *Полиција и друштво – одговор на насиље у породици*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2020.

⁶ Б. Бранковић, *Мапирање капацитета специјализованих организација за подршку жртвама родно заснованог насиља: Први корак ка успостављању јединствене националне СОС линије*. Пројекат Борба против сексуалног и родно заснованог насиља у сарадњи са Програмом Уједињених нација за развој (УНДП), Београд, 2012.

незаобилазне партнере у превенцији, координисаним акцијама заштите и другим главним областима борбе против насиља над женама;

- Препознаје проблем вишеструко дискриминисаних жртава, пре свега избеглица, миграната/киња, азиланата/киња;

- Успоставља независан међународни механизам за надгледање и праћење имплементације Конвенције на националном нивоу (у државама чланицама) – Комитет ГРЕВИО;

- Садржи специфичне одредбе које промовишу међународну сарадњу.

Посебно је важна одредба која јасно дефинише да кривична дела утврђена на основу ове Конвенције важе независно од природе односа између жртве и починиоца.

Истанбулска конвенција, прво, указује на неке опште обавезе држава у вези са било пружањем заштите и подршке жртвама (чл. 18. – Опште обавезе). Према овом члану, државе се обавезују да предузму законодавне и друге мере да би обезбедиле спречавање даљег насиља, тј. заштитиле жртве од понављања насиља (ст. 1.), затим, указано је да систем заштите треба да буде заснован на ефикасној сарадњи свих државних актера/ки (институција) и невладиних актера/ки (ст. 2.). Све мере заштите и подршке жртвама треба да буду засноване на разумевању насиља над женама из родне перспективе, а да притом буду фокусиране на људска права и безбедност жртве, затим, треба да почивају на принципу избегавања секундарне виктимизације и да буду усмерене на оснаживање и економску независност жртава (ст. 3.), а дефинисан је још један кључан принцип: пружање услуга не сме бити условљено спремношћу жртве да поднесе пријаву или сведочи против било ког починиоца (ст. 4).

Обавезе држава у вези са обезбеђивањем општих услуга подршке жртвама у Истанбулској конвенцији су дефинисане на следећи начин. Према члану 20 (ст. 1), државе уговорнице ће предузети: „неопходне законодавне односно друге мере како би обезбедиле да жртве имају приступ услугама које омогућавају њихов опоравак од насиља. Ове мере треба да обухватају, када је то неопходно, услуге као што су правно и психолошко саветовалиште, финансијска помоћ, становање, образовање, обука и помоћ приликом запошљавања“. Надаље, државе се обавезују и да предузму све неопходне законодавне и друге мере како би обезбедиле жртвама „приступ услугама здравствене и социјалне заштите, као и адекватну опремљеност ових служби и обученост запослених за помоћ жртвама и упућивање на одговарајуће службе“ (члан 20, став 2.). Истанбулска конвенција у члану 22 указује на неопходност специјализованих услуга подршке жртвама, што подразумева обавезу држава да предузму неопходне законске и друге мере да, водећи рачуна о одговарајућој географској распрострањености, омогуће односно обезбеде

„непосредне краткорочне и дугорочне специјализоване услуге подршке за сваку жртву која је била изложена било ком облику насиља обухваћеног Конвенцијом“ (члан 22, ст.1.).⁷

2.2. Заштита од насиља у породици у Републици Србији – нормативни оквир

Србија је доношењем одговарајућих закона из области кривичног и породичног права, прекршајног права, социјалне заштите и др., утврдила надлежност и оквире институционалне сарадње у пружању заштите од насиља у породици. Томе је претходила ратификација Истанбулске конвенције (САНВИО).⁸ У складу са обавезама преузетим ратификацијом Истанбулске конвенције, Србија је извршила измене и допуне *Кривичног законика* и донела *Закон о спречавању насиља у породици*.

Породични закон који је усвојен 2005. године⁹, увео је мере заштите од насиља у породици које током више од десет година примене нису мењане. Дата је дефиниција насиља у породици у смислу Породичног закона и пружена заштита широком кругу лица које везује брачна, ванбрачна, сексуална, емотивна или сродничка веза.

Насиље у породици никада није било прописано као посебно прекршајно дело. *Закон о прекршајима* који је донет 2005. године¹⁰ је први пут чланом 54. прописао нову заштитну меру забрану приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја, ради спречавања учиниоца да понови прекршај или да настави да угрожава оштећеног. Почетком 2016. године усвојен је нови Закон о јавном реду и миру,¹¹ а законодавац је ограничио могућност да се, у ситуацијама када нема елемената за кривично гоњење неког лица за насиље у породици, покрене прекршајни поступак због

⁷ Б. Бранковић, *Вести из будућности: Истанбулска конвенција и одговорност државе за борбу против насиља над женама*, УНДП, Београд, 2013.

⁸ Активности на њеној изради и поступак њеног усвајања показују да су европске земље усагласиле ставове о овом проблему као негативној друштвеној појави. Г. Ковачек-Станић, С. Самарџић, "Новине које доноси Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици", *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2, Нови Сад, 2014, 93-115.

⁹ Породични закон, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 18/2005, 72/2011, 6/2015.72/2011, 6/2015.

¹⁰ Закон о прекршајима, „Службени гласник Републике Србије“, број 65/2013, 13/2016, 98/2016 - одлука УС, 91/2019 і 91/2019 др. закон)

¹¹ Закон о јавном реду и миру, „Службени гласник Републике Србије“, број 6/2016, 24/2018.

тога што се насиље у породици најчешће не догађа на јавном месту или месту које је доступно погледу или чујности са јавног места.¹²

Закон о спречавању насиља у породици уведен је истовремено кад и измене и допуне Кривичног законика којима су уведена нова кривична дела везана за сакаћење женских гениталија, прогањање, сексуално узнемиравање и присилни брак.¹³ Породични закон Србије гарантује женама које су жртве насиља право на подношење грађанске тужбе за издавање налога за заштиту од насиља у породици. Чланови породице жртве, законски заступник, јавни тужилац и центри за социјални рад такође имају право да поднесу такву тужбу у име жртве.

Основни циљеви доношења *Закона о спречавању насиља у породици* били су: 1) да се премости правни вакуум који постоји од пријаве насиља или опасности од насиља до отпочињања одговарајућег судског поступка; 2) да се у домаћи правни систем уведе стандард према коме учинилац насиља не сме остати у кући, не само када је насиље већ учињено, већ и када постоји непосредна опасност од насиља; 3) остваривање *принципа нулте толеранције на насиље*. Закон треба да створи услове који ће омогућити ефикасно управљање ризиком од насиља. Процена ризика и изрицање хитних мера, оснивање група за координацију и сарадњу, предвиђање израде индивидуалног плана заштите и подршке жртви и јединствена евиденција података о насиљу у породици, основ су онога што Истанбулска конвенција (у чл. 51) назива *управљање ризиком од насиља*.

Кривичноправна заштита употпуњава се низом посебних одредаба чија је сврха да успостави континуитет заштите жртве од настанка насиља (или претње да до њега дође) до тренутка када ће жртва бити у стању да се опорави, а учинилац насиља санкционисан. Поред физичког, психичког и сексуалног насиља законом је унет и елемент економског насиља (сходно чл. 3 Истанбулске конвенције) – ускраћивање жртви насиља економских средстава која су јој потребна за живот или делатност итд.

Спречавање насиља у породици дефинисано је као скуп мера које се примењују да би се открило да ли прети непосредна опасност од насиља, и скуп мера које се примењују ако је та опасност откривена.¹⁴ Мере које се примењују

¹² В. Мадановић, Водич за новинаре/ке – Закони Републике Србије и насиље у породици. http://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2016/Vodic_za_novinarke-nasilje_u_porodici-II_izdanje.pdf, 23. марта 2022.

¹³ Кривични законик, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 97/2016.

¹⁴ Д. Спасић, „Контрола ватреног оружја и родно засновано насиље: линк који недостаје?“ *Теме*, г. XLIV, бр. 4, октобар – децембар 2020, 1515–1532 <https://doi.org/10.22190/TEME190430089S>

ако је непосредна опасност откривена могу бити заштитне и потпорне мере. Закон уређује и мултиресорну сарадњу. Предвиђа круг органа и установа које се старају о заштити жртве и пружању подршке жртви, почев од обавештавања о њеним правима, преко пружања правне помоћи и активности чија је сврха опоравак и оснаживање.¹⁵ У односу на Породични закон, у Закону о спречавању насиља у породици прецизиран је круг лица која могу бити жртве.¹⁶

Посебан поступак за спречавање насиља у породици (чл. 12-20) представља једну од најзначајнијих новина и примену неких од најважнијих решења из Истанбулске конвенције. Полицијски службеник задужен за спречавање насиља у породици, као специјално обучен координатор који спречава насиље и стара се о заштити жртве, сачињава процену ризика од непосредне опасности од насиља, и том приликом посебно узима у обзир да ли потенцијални насилник поседује оружје (чл. 51 Истанбулске конвенције).

Закон предвиђа изрицање *хитних мера* учиниоцу насиља, којима се он лишава извесних права на уштрб заштите жртве насиља. Хитне мере – један од института којим се спречава понављање насиља или могућност да до њега дође, имају превентиван карактер, а њихова сврха је да се жртва насиља у породици благовремено и ефективно заштити. Сврха *индивидуалног плана заштите и подршке жртви* јесте да спречи могуће насиље према жртви или његово понављање и пружи жртви психосоцијалну и другу подршку.

Спречавањем насиља у породици објективном проценом ризика, израдом индивидуалног плана заштите жртве и координисаним деловањем надлежних органа, ствара се, потенцијално, и бездносни амбијент који ће заштитити жртву од најтежих облика насиља, али и од злоупотребе ватреног оружја у контексту насиља у породици.

3. ЗАКЉУЧАК

Десет година након усвајања Истанбулске конвенције и осам година од њене ратификације у Републици Србији, све реализоване мере и активности на међународном и националном нивоу потврђују неопходност поштовања

¹⁵ Т. Бугарски, „Борба против насиља у породици у пракси надлежних органа у Новом Саду”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1, Нови Сад, 2018, 110.

¹⁶ То је лице у садашњем или ранијем брачном, ванбрачном или партнерском односу, или лице са којим је учинилац насиља крвни сродник у правој линији, а у побочној линији до 2. степена или са којим је сродник по тазбини до 2. степена, коме је усвојитељ, усвојеник, хранитељ или хранљеник). Насиље у породици постоји и онда када је учињено према сваком другом лицу са којим учинилац живи или је живео у заједничком домаћинству, при чему то не мора бити садашњи или бивши супружник, нити крвни, грађански или тазбински сродник.

међународних стандарда о насиљу у породици. Такође, намеће се и закључак да, уколико желимо да успоставимо дугорочну политику за пружање општих услуга жртвама родно заснованог насиља (као и да креирамо ефикасне моделе у другим областима које она покрива, као што је превенција, санкционисање починилаца итд.), проактиван приступ је незаобилазан. Усклађивање са Конвенцијом захтева озбиљне, дугорочне, континуиране и темељне промене законодавног и стратешког оквира за борбу против насиља над женама у Србији, па би свако одлагање значило смањивање шанси за успех.

Насиље над женама је широко распрострањен друштвени проблем укорењен у неједнакој расподели ресурса и моћи између мушкараца и жена, и институционализован кроз законе, политике и друштвене норме које дају преференцијална права мушкарцима. Насиље над женама и девојчицама није само прича о нездравим појединцима, породицама или везама, већ о нездравим друштвеним нормама и, често, штетним последицама сиромаштва. Део решења за такво насиље, дакле, лежи у препознавању покретача родне неједнакости и других облика дискриминације. Релевантни фактори укључују законодавне, економске и културне структуре, као и правне, образовне, радне, полицијске, породичне, верске, спортске, медије и друге институције које би могле да подстакну неједнакости у приступу жена и девојчица образовању и њиховом друштвеном и политичком учешћу. Трансформација такве структуре у механизме за унапређење женских права захтеваће упорно и непоколебљиво ангажовање свих релевантних државних и друштвених структура у Републици Србији.

ЛИТЕРАТУРА

Бабовић, М., Гинић, К., Вуковић, О., *Мапирање породичног насиља према женама у Централној Србији*, Пројекат Борба против сексуалног и родно заснованог насиља, Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике, Београд, 2010. Доступно на:

<http://www.secons.net/admin/app/webroot/files/publications/violencebook.pdf>

Бранковић, Б., *Мапирање капацитета специјализованих организација за подршку жртвама родно заснованог насиља: Први корак ка успостављању јединствене националне СОС линије*, Пројекат Борба против сексуалног и родно заснованог насиља у сарадњи са Програмом Уједињених нација за развој (УНДП), Београд, 2012.

Бранковић, Б. *Вести из будућности: Истанбулска конвенција и одговорност државе за борбу против насиља над женама*, УНДП, Београд, 2013.

Бугарски, Т., „Борба против насиља у породици у пракси надлежних органа у Новом Саду”, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 1, Нови Сад, 2018, 110.

Декларација о елиминисању насиља над женама, 1993, Доступно на: <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/ljudska%20prava/2017/ravnopravnost%20s%20polova/Deklaracija%20o%20uklanjanju%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama.pdf>

Закон о прекршајима, „Службени гласник Републике Србије“, број 65/2013, 13/2016, 98/2016 - одлука УС, 91/2019 и 91/2019 др. закон)

Закон о јавном реду и миру, „Службени гласник Републике Србије“, број 6/2016, 24/2018.

Ковачек-Станић, Г., Самарџић, С., "Новине које доноси Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици", *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 2, Нови Сад, 2014, 93-115.

Кривични законик, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 97/2016.

Маџановић, В., *Водич за новинаре/ке – Закони Републике Србије и насиље у породици*.

http://www.womenngo.org.rs/images/publikacije-dp/2016/Vodic_za_novinarke-nasilje_u_porodici-II_izdanje.pdf

Мршевић, З. *Насиље и ми – ка друштву без насиља*, Институт друштвених наука Београд, 2014.

OSCE (2019). *Well-being and safety of women: Serbia- Results report*. https://www.osce.org/files/f/documents/e/4/419750_1.pdf

Породични закон, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 18/2005, 72/2011, 6/2015.72/2011, 6/2015.

Спасић, Д., „Контрола ватреног оружја и родно засновано насиље: линк који недостаје?“ *Теме*, г. XLIV, бр. 4, октобар – децембар 2020, 1515–1532 <https://doi.org/10.22190/ТЕМЕ190430089S>

Спасић, Д. *Полиција и друштво – одговор на насиље у породици*, Задужбина Андрејевић, Београд, 2020.

Danijela SPASIC, Ph.D
Associate Professor
University of Criminal Investigation and Police Studies
Department of Criminalistic, Belgrade

INTERNATIONAL STANDARDS ON DOMESTIC VIOLENCE AND THEIR
APPLICATION IN THE REPUBLIC OF SERBIA: ISTANBUL CONVENTION

Summary

Violence against women is a widespread social problem rooted in the unequal distribution of resources and power between men and women, and institutionalized through laws, policies and social norms that grant preferential rights to men. Violence against women and girls is not just a story about unhealthy individuals, families or relationships, but about unhealthy social norms and often the damaging consequences of poverty. Part of the solution to such violence, therefore, lies in addressing the drivers of gender inequality and other forms of discrimination. Relevant factors include legislative, economic, and cultural structures, and legal, educational, workplace, family, religious, sports, media and other institutions that might fuel inequalities in women's and girls' access to education and social and political participation. The general prevalence of domestic violence makes it a global phenomenon; therefore, it is a phenomenon that requires a comprehensive approach not only at the local, but also at the national and international level. In the last few decades, domestic violence has become a subject of increasing debate in the international community. Even the United Nations, the world's largest and most influential organization, is increasingly focusing on this issue, considering it and establishing obligations and recommendations that member states should respect. That is why this paper deals with the analysis of international standards on domestic violence with special emphasis on the Istanbul Convention, which, as the first regional document in this area, influenced the redefining of the national legislative framework in Serbia and contributed to the adoption of the first law. The state's response to the problem of violence against women in the family and partnerships.

Keywords: domestic violence, international standards, Istanbul Convention, Law on Prevention of Domestic Violence.